

*Малій О.Г.
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та
страхування,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків*

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Інноваційний шлях розвитку в сучасних умовах може забезпечити як окремим підприємствам так і країнам в цілому значної переваги на ринку та посилити їх конкурентні переваги.

Так, на міжнародному рівні Україна представлена у рейтингах, які оцінюють її інноваційний потенціал, технологічну та інноваційну конкурентоспроможність, це - Global Innovation Index (Глобальний індекс інновацій), Індекс інноваційного розвитку агентства Bloomberg (Bloomberg Innovation Index), Індекс готовності до передових технологій (A Frontier Technologies Readiness Index), Інноваційний індекс Європейського інноваційного табло (European Innovation Scoreboard - EIS) та ін. Сильними сторонами України визнано знансєві та технологічні результати, інноваційні зв'язки, людський капітал і дослідження, можливості приваблювання талантів, ринкові та нормативні можливості на ринку праці, інституції, креативність, проникнення високих технологій, навички. Найслабшими інноваційними аспектами в Україні визнано політичне середовище, розвиток інвестицій та фінансової інфраструктури.

У Доповіді ЮНКТАД про технології та інновації 2021 р. представлено «Індекс готовності до передових технологій», що формується з п'яти складових: впровадження, кадри, дослідження та розробки, використання в промисловості та доступ до фінансів. Україна має низький рейтинг за рівнем інфраструктури ІКТ та доступністю приватних компаній до кредитів. Досить високий рейтинг за такими складовими як рівень освіченості населення та дослідницької активності [5]. Однак поточна ситуація поряд із зниженням бюджетного фінансування освіти та науки може знищити цю перевагу нашої країни.

Так за даними Держстатистики, кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, які мають науковий ступінь в Україні протягом останнього десятиріччя скоротився

більше ніж у 2 рази (із 182484 осіб у 2010 році до 78860 осіб у 2020 році) [1]. Частка кількості інноваційно активних підприємств у загальній кількості підприємств тільки за період 2016-2020 роки скоротилась з 28,1 % до 8,5% [1].

Обсяг витрат на виконання досліджень за рахунок усіх джерел у 2020 році становив 17022,42 млн. грн. Наукоємність валового внутрішнього продукту (витрати на наукові дослідження та науково-технічні розробки за всіма джерелами у відсотках до валового внутрішнього продукту) у 2020 році становила лише 0,41 відсотка [4]. Тобто показник наукоємності валового внутрішнього продукту, який у 1991 році складав 1,8% зазнав катастрофічного падіння [2]. Вітчизняна наукоємність ВВП вп'ятеро менше середнього значення цього показника за країнами ЄС [4].

Однією з головних причин незадовільної інноваційної активності вітчизняних підприємств є дефіцит фінансових ресурсів. Основним джерелом фінансового забезпечення інновацій є власні фінансові ресурси підприємств, частка яких у загальній структурі джерел фінансування є незмінно високою. Так у джерелах фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств у 2020 році власні кошти у відсотках до загального обсягу витрат на інновації склали 85,4%, кошти державного бюджету - 1,9%, кошти інвесторів-нерезидентів - 0,9%, кошти інших джерел - 11,8% [1].

У розвинутій економіці банки є активними суб'єктами інноваційної діяльності, однак поточна ситуація свідчить, що банківські кредити лише умовно можна розглядати як джерело фінансового забезпечення інноваційних проєктів. Кредитування інновацій пов'язано зі значними кредитними ризиками, що виходять з невизначеності результатів впровадження інноваційних розробок та окупності витрат. Також одним з чинників низького рівня використання потенціалу банків в інноваційному секторі є невеликий розмір капіталу більшості вітчизняних банків [2].

Альтернативним джерелом фінансового забезпечення інновацій можна розглядати фінансування через такі інструменти, як венчурні фонди, фірми-технопарки, технополіси, бізнес-ангели тощо, які на пільгових засадах забезпечують впровадження інновацій.

Венчурний капітал є особливою формою капіталу. Інвестори, беручи участь у фінансуванні, фактично виступають як замовники майбутніх нововведень, якщо вони виявляються успішними – як співвласники новоутвореної фірми. В Україні венчурні фонди

створені за рахунок іноземного капіталу і фінансують здебільшого традиційні процеси або невеликі продуктові інновації. Головними недоліками використання венчурного капіталу є високий ризик, відсутність гарантованого успіху, можливість втрати контролю над бізнесом та передача його венчурному інвестору.

Бізнес-ангели – приватні інвестори, що вкладають гроші в інноваційні проекти (стартапи) на етапі створення підприємства в обмін на повернення вкладень та долю в капіталі. «Ангели», як правило, вкладають свої власні кошти на відміну від венчурних капіталістів, які управляють грошима третіх осіб, об'єднаними у венчурні фонди. Однак, вітчизняні інвестори, нажаль, шукають більш прибуткові сфери вкладання свого капіталу за кордоном. Дедалі частіше українці оформлюють дозволи на вивезення валюти для купівлі цінних паперів світових компаній. У 2020 році за даними НБУ, фізичні особи перерахували за кордон близько 274 млн євро, а за перші 8 місяців 2021 р. - 427 млн. євро [3].

Активізувати інноваційну діяльність можливо шляхом розвитку дієвої державної політики стимулювання наукових досліджень, державно-приватного партнерства, запровадження ефективних механізмів пільгового кредитування, податкових механізмів стимулювання науково-інноваційної діяльності, забезпечення правового захисту інвестицій, покращення інвестиційної інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. Веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Малій О.Г. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності в Україні. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка: Економічні науки*. 2018. Вип. 193. С. 247-256.
3. Національний банк України. Веб-сайт. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
4. Стан науково-інноваційної діяльності в Україні у 2020 році: науковоаналітична записка [Електронний ресурс] / Т.В. Писаренко, Т.К. Куранда, Т.К.Кваша та ін. К.: УкрІНТЕІ, 2021. 39 с.
5. UNCTAD, TECHNOLOGY AND INNOVATION REPORT 2021 CATCHING TECHNOLOGICAL WAVES: Innovation with equity. Pages 137-138.

